

na gradu Kromberk.

Raziskavo pomena vzpostavljanja nove državne meje med letoma 1947 in 1949 je s prispevkom ob 50-letnici priključitve Primorske predstavil Andrej Malnič na mednarodni konferenci zgodovinarjev septembra 1997.

Na etnološkem raziskovalnem področju, deluje tudi etnologinja Darja Skrt, čeprav je zaposlena na oddelku za dokumentacijo Goriškega muzeja. Strokovno zanimanje Darje Skrt je usmerjeno v vizualno raziskavo in dokumentacijo bodisi etnološke ali zgodovinske tematike. Tako je v letu 1997 z izdelavo dokumantarnega videofilma *Usode črnega neba* sodelovala pri pripravi razstave *Primorska 1918 - 1947*, v katerem je usode Slovencev pod fašističnim režimom interpretirala na zgodovinski in etnološki način, napisala je scenarij za zgodovinsko in etnološko predstavitev Idrije v dokumentarnem filmu *Med nebom in zemljo* Idrije A.D. 2000 režiserja Francija Slaka in sodelovala pri snemanju. Vloga avdiovizualne dokumentacije v muzejih je pri predstavitvah tovrstne dejavnosti poudarila tudi dr. Herte Maurer - Laussegger, in sicer v Goriški knjižnici ob projekciji dokumentarnega filma o opekarstvu (ob predstavitvi zbornika o opekarstvu "Il fuoco cammina") in v Slovenskem etnografskem muzeju, kjer sta z Nadjo Valentinčič pripravili projekcijo svojih dokumentarnih filmov z etnološko tematiko.

Janja Žagar

TKANI VZORCI EVROPE (O MEDNARODNEM PROJEKTU RAPHAEL "LINEN ON NET")

Evropski program Raphael spodbuja in finančno podpira mednarodne raziskave, ki se tako ali drugače ukvarjajo z zaščito premične in nepremične kulturne dediščine Evrope. Na razpis komisije omenjenega za programa v letu 1997 (za obdobje 1997 do 2000) se je odzval tudi Slovenski etnografski muzej, opogumljen s povabilom Italije, Finske in Švedske v skupni projekt z naslovom "Linen on Net - The Common roots of the European linen patterns". Med 511. projekti, ki so se prijavili na enako razpisano temo (širših skupin je bilo pet), je bilo izbranih in finančno podprtih komaj 43, med njimi tudi naš.

Raziskava lanenih tkanin skozi tkalske vzorce v evropskih deželah naj bi dokazala vidik skupne evropske kulturne tradicije. Ker je prvi del projekta trajal komaj nekaj mesecev, smo izbor lanenih tkanin zožili le na lanene namizne prte. Evidentirani vzorci na starih tkaninah bi obenem postali bolj dostopni zgledovanju za sodobni tekstilni dizajn. Naš projekt je povezal različne institucije: izobraževalne, raziskovalne in muzejske.¹ Kljub temu sestava ni bila povsem uravnotežena, kar se je pri rezultatih izkazalo kot določena pomanjkljivost. Različni značaji institucij so namreč dajali prednost različnim ciljem, narekovali različne prioritete ciljev. Tako je bila pri ostalih partnerjih izrazito poudarjena didaktična plat projekta, kajti večji del raziskovalne skupine je profesionalno vezan na poučevanje ročnega tkanja.

V Slovenskem etnografskem muzeju smo se raziskave lotile Inja Smerdel, Ana Motnikar in Janja Žagar, vsaka pač iz nekoliko drugačnega zornega kota. Smerdelova se je - kot nekdanja kustodinja za ruralno gospodarstvo - lotila vprašanja kulture gojenja

lanu in tkalstva kot domače dejavnosti oz. panoge domače in profesionalne obrti, Motnikarjeva je ročno in računalniško zrisala nekatere tkane vzorce s predmetov iz zbirke SEM, napravila pa tudi nekaj računalniških simulacij tkalskih vzorcev iz tkalskih vzorčnih predlog. Zbrala je tudi podatke o tem, kako in kje se učenje ročnega tkanja vključuje v izobraževalne procese pri nas. Sama sem skušala z analizo predmetnega gradiva, obogateno s fragmentarno strokovno literaturo, ugotoviti tipe lanenih prtov na Slovenskem ter tipe vzorčnih lanenih tkanin, ki so jih na naših tleh izdelovali in uporabljali.

Simpozij kot ena od sklepnih oblik rezultatov je bil 18. 9. 1998 v finskem mestu Hammenlinna. Takrat je bila tam odprta tudi skupna razstava vseh partnerskih držav, ki bo na ogled predvidoma do konca leta. Predstavljenih je bilo enajst študij o različnih vidikih lanenega tkalstva, ki nam (vsaj do neke mere) omogočajo primerjavo.² Simpozija se je udeležilo nekaj več kot osemdeset poslušalcev, večinoma muzealcev in učiteljc s področja ročnega tkanja ter oblikovanja tekstila.

Prispevki s simpozija bodo v celoti (v domačem jeziku avtorja in v angleščini) natisnjeni spomladi 1999 v Italiji. S tem bo zaključen prvi del skupnega projekta. Drugi del bo predvidoma končan do leta 2000. Čeprav bodo lanene tkanine tudi v bodoče ostale osrednja tema, pa se bo torišče raziskave verjetno premaknilo drugam. O tem pa kdaj drugič.

1 Iz Finske so sodelovali: The Craft Museum of Finland (Jyväskylä), Fredrika Wetterhoff Foundation, Research and Consultancy Co. Akatiimi, Finnish Craft Research Association in Hame Polytechnic Wetterhoff (Hammenlinna), ki je bil tudi koordinator projekta; Švedska: University of Uppsala, Dept. of Domestic Sciences, Uppsala; Italija: Fondazione Museo Carnico delle Arti Popolari, Tolmezzo, ki v svojem raziskovalnem okviru združuje tudi ljudi, zaposlene v izobraževalnih ustanovah (Istituto d'Arte "G.Sello", Udine). Iz Slovenije je bil k projektu povabljen le Slovenski etnografski muzej iz Ljubljane. Projekt je kot neke vrste centralno informativno telo na področju tekstila spremljala tudi ETN (European textile network).

2 Referate simpozija je v glavnem mogoče razdeliti v omenjene tri skupine:

a: splošni historično-kulturni vidik lanu:

Elsa Silpala: History of linen and linen models in Finland; Gian Paolo Gri: Linen and the classical tradition in Carnia; Giorgio Ferigo: A journey through the linen and hemp craftworks in Carnia; Inja Smerdel: The Slovene linen-making tradition.

b: tehnični in oblikovni vidik lanenih tkanin:

Seija Heinanen: The linen tablecloths of the textile collections of the craft museum of Finland; Margareta Nockert: Patterned linen in Sweden; Gina Morandini and Carmen Romeo: The textile collections of the Carnico Museum of Arts and Folk Traditions "Michele Gortani" in Tolmezzo (Italy); Janja Žagar: Images of linen fabrics in Slovenia.

c: raziskovalni in izobraževalni vidik:

Pirkko Anttila: Research of the linen textiles in Finland; Viola Germain: Education and Tradition; Ana Motnikar: The training of weavers in Slovenia.

Obiskovalcem simpozija je projekt in sodelavce predstavila koordinatorka projekta Anni Suni, ostale evropske projekte, vezane na lan in evropsko mrežo ljudi, ki se ukvarjajo s tekstilom, pa Beatrijs Sterk (European Textile Network and linen projects).

Vlasta Voda

ROŽNOV POD RADHOŠTÉM - ČEŠKI MUZEJ NA PROSTEM SKOZI ŠTUDENTSKE OČI

V Rožnov sva se pripeljala okrog osmih zvečer. Spet je bila na programu ista nadaljevanka, samo novi del. Poiskati sva morala kamp, postaviti šotor, skuhati špagete s paradižnikovo omako, obiskati sanitarije in si vedno znova želeli, da bi tudi za naju ostalo kaj tople vode. V nadaljevalkah se te stvari navadno uresničujejo. Ne

vem, kdo je pisal scenarij za najino. Morda je tiskarski škrat pojedel besedo topla voda.

Mesto leži pod 1129 m visokim vrhom Radhoštn (Radhošt je bil pogansko božanstvo, njegova lesena podoba še danes varuje dostop do vrha, na katerem stoji kapela). Od meje s Slovaško je kraj oddaljen približno 20 kilometrov. Ta del vzhodne Moravske so v poznem srednjem veku poselili Vlasi. Iz lesa zgrajene vasi, značilne za to območje, kažejo njihovo izredno tesarsko spretnost. Njihovo najimennitnejše delo pa je zbrano v Rožnovu, kjer je tudi skansen (muzej na prostem), ki je bil vzrok, da sva obiskala ta dolinski kraj. Muzej je razdeljen na tri dele: na Dolino mlinov (Mlnsk dolina) z vrsto mlinskih jezov in delujočih mlinov, Vlaško vas (Vlašsk dedina), ki predstavlja rekonstrukcijo višje ležeče naselbine in Mestece iz lesa (Dreven mestočko) s stavbami iz okoliških mest in vasi. Deli muzeja so med seboj ločeni. Dolina mlinov predstavlja prvi del. Nahaja se tik ob cesti, od katere je ločena z visoko leseno ograjo, z drugim delom, Vlaško vasjo, je povezana s strmo gozdno stezo, s katere je lep razgled na Dolino mlinov. Tretji del, Mestece iz lesa, se skriva v gozdičku na drugi strani ceste, nasproti Doline mlinov.

Pred vhodom v muzej je veliko parkirišče, kjer seveda ni manjkalo pobiralec parkirnine. Kljub zgodnji uri je pred blagajno čakalo veliko ljudi. Simpatična starejša blagajničarka nama je razložila, da lahko kupiva vstopnice za vsak del muzeja posebej ali vstopnico za vse tri dele skupaj. Odločila sva se za slednjo, saj je bila cenovno ugodnejša. V ceno karte sta bila všteta ogled in vodstvo. Na razpolago sva imela dve možnosti: počakati na prvo tujo skupino in doplačati vodenje v tujem jeziku ali pa se pridružiti češki skupini. K nama je pristopila prijazna starejša gospa, ena izmed vodičev po Dolini mlinov, in nama ponudila opis prvega dela muzeja v francoskem in nemškem jeziku, kar je pripomoglo k najini odločitvi za češko skupino. Ura na leseni ograji naju je opozorila, da naju od ogleda Doline mlinov loči le še nekaj minut.

Že pri vstopu, kjer sva zagledala prve objekte, ki so nama vzbudili veliko zanimanje za stavbarsko in kulturno dediščino regije in pokrajine, sva opazila, da je to muzej, ki "živi". Obiskovalci si lahko ogledajo valjalnico z lesenimi kladivi, ki udarjajo po nežnih lanenih birkah in kopijo mlina za mletje žit, ki jo je sredi 18. stoletja zgradil mlinar Jan Tomek. Notranjost mlina ima dva prostora: izbo, v kateri je živel mlinar z družino, in mlin. Ribiški pribor na steni je dokaz, da so bili mlinarji tudi dobri ribiči. Edini objekt, ki ga ni poganjala voda, je bila oljarna, v kateri so s pomočjo človeških rok stiskali olja iz različnih semen in koščic. Pri žagi naju je prijetno presenetila preprosta rešitev sistema dveh koles. Manjše je zagotavljalo žagi dovolj moči, da je rezalo deblo, večje pa je omogočilo razrezanemu lesu vrnitev v prvotno lego. Na poti do kovačije so naju pozdravila iz smrekovih vej narejena bivališča oglarjev, ki so zagotavljali ogelje za kovačijo. Pred to stoji kamniti most s kipom Johanna von Nepomuka, zavetnika tekočih voda. Visok socialni položaj kovača v tedanji družbi je odražala zunanja (kamnita in mogočna) in notranja (z velikanskimi nakovali, pečjo z mehom, mehanskimi kladivi na vodni pogon...) podoba kovačije z mostom. Ustavili smo se pri vsakem objektu. Vodič je spustil vodo na mlinsko kolo, kar je povzročilo, da je mlin pričel mleti žito, žaga žagati les in kladiva kovati. Med samim delovanjem je razložil tehnični postopek. Trije kovači so nam predstavili svoje delo, delovno orodje, sobo, v kateri so obedovali in počivali, saj je bilo delo kovača izredno naporno. To je bila tudi zadnja stavba v Dolini mlinov.

Po gozdu sva se odpravila proti Vlaški vasi, ki se vzpne prav do gorskega grebena, na vrh verige gričev, ki predstavljajo osnovni bivalni prostor Vlahov, vključno s sadovnjaki, travniki, polji, pašniki, gozdovi, vrtovi, živino, kovačijo, mlinom, kmeti, živinozdravnikom, županom, učiteljico, vodnjakom... Ogled sva začela v skednju, v katerem so bile lesene mize in klopi. Prodajali so pecivo, narejeno

po originalnem vlaškem receptu. Takšne dobrote prepričajo še tako skromnega popotnika, da razveže svoj mošnjiček. Na izbiro sva imela makovo, sirovo in hruskovo pecivo. Skedenj po svoji osnovni funkciji sicer ni bil namenjen prodaji peciva, ampak spravilu vozov in sena. Kljub temu se mi je rešitev skednja kot postaje med dvema deloma muzeja zdela posrečena. Tu sva se odpočila in si nabrala novih moči. Vodiča sta se zamenjala. Skupino je prevzela prikupna mlada vodička, ki nama je pomagala na papirjih najti opis obiskane stavbe. Skupini so se pridružili novi obiskovalci, ki so se odločili samo za ogled tega dela muzeja. Obhod smo začeli pri majhnem bivališču hribovskih pastirjev. V treh urah sva videla veliko stavb. Vsaka ima zgodbo, ki so jo pripovedovali njeni "stanovalci". Ko sva prestopila prag nekaterih hiš, se nama je zdelo, da se je ustavil čas, saj je notranjost spominjala na pomembne dogodke in praznike človekovega življenja: krst, poroko, božič... V mlinu na veter je stanoval razigrani mlinar s svojo zibelko. V smeh je spravljal tako otroke kot odrasle. Tu so še krčma, v kateri si najbolj žejni še danes lahko potešijo žejo, zvonik, ki je spadal med sakralne objekte in je služil tudi kot opozorilo vaščanom pred naravnimi nesrečami, šola, kjer sva lahko sedla v klop, panji v drevesnih deblih, kriti s skodlami, so bili polni čebel, v ogradah so se pasle ovce, hlevi so bili polni prašičev in govedi ter dvorišča kokoši, v kletkah so bili zajci, po vodi pa so plavale race in gosi. V hišah so bile sveže rože, na mizah kruh in potice, nad pečjo se je sušilo perilo, iz dimnikov se je kadilo, za mizo pa je sedela babica in nam pripovedovala kako so živeli, ko je bila ona še otrok. Vlaška vas je največji in najboljši izmed treh muzejev, saj je tudi osrednji prostor raznih prireditev, vezanih na šege in navade v različnih letnih časih. Začne se pozimi s pustom, nadaljuje z velikonočnimi zabavami, postavitvijo mlaja, žetvenimi praznovanji, podeželskimi sejmi, za božič pa si lahko ogledate igro Kristusovo rojstvo. Takrat vas ponovno zaživi.

Ura je že davno odbila dvanajst, ko sva vstopila v tretji del muzeja, ki smo si ga obiskovalci ogledali sami, brez vodiča. Ob vstopu sva dobila zloženko z natančnim opisom vsake izmed stavb. Hiše, ki jih obkrožajo bujni zelenjavni vrtovi, so postavljene druga poleg druge, na okenskih policah cveto rože, med stavbami so speljane stezice, osrednji prostor pa pripada cerkvi. Dobila sva občutek, da sva na nedeljskem popoldanskem sprehodu po parku, saj je bilo ozračje zelo sproščeno. Po stezicah so se sprehajale mamice z vozički, na klopcah so počivali starejši.

Mestece iz lesa je najstarejši del muzeja. Ustanovili so ga leta 1911, ko je muzejsko društvo iz Rožnova poskušalo pred propadom obvarovati ogrožene stavbe trga. Prenesli so jih na novo lokacijo, v mestni park, kjer stojijo še danes. Leta 1925 so muzej prvič odprli za obiskovalce, ki so se lahko seznanili z življenjem meščanov Rožnova, rokodelcev in kraljevega predstavnika iz okrožja Velk Karlovice, ki so živeli v 19. in na začetku 20. stoletja. Nekatere znamenitosti so bile prenešene in ohranjene v izvorni podobi. Druge, kot npr. cerkev, hišo kraljevega predstavnika in krčmo Zadnji grošek, so oblikovali tesarji in njihovi pomočniki po originalnih načrtih.

Cerkev Svete Ane je kopija cerkve, ki je pogorela leta 1887 v Vetrkovicah. Notranje pohištvo in okrasje je iz različnih cerkva iz Laškega in Vlaškega. Okoli cerkve stojijo nagrobni spomeniki, prenešeni iz zapuščenih pokopališč, ki prav tako predstavljajo del krajine. Pokopališče je razdeljeno na severni in južni del. Severni je protestantski, južni pa katoliški. Blizu vhoda je "grob" bratov Jaronek, ustanoviteljev muzeja.

Zbirka panjev z vhodi v obliki človeških obrazov, ki so še vedno v uporabi, potrjuje, da ima gojenje čebel tukaj dolgo tradicijo. Najstarejša pisana pravila so iz leta 1522. Panji stojijo nasproti cerkve.

Mestna hiša iz Rožnova iz leta 1770 je bila prva zgradba, prenešena v mestni park. V pritličju so velika veža, trgovina in sedlarjeva delavnica. V zgornjem nadstropju je glavno sobo uporabljal mestni

pisar. Tu so se odvijala srečanja med županom in mestnimi svetniki. Prostor za zemljiškega strežnika in nočnega čuvaja je bil na hodniku. Malo sobo je uporabljal častnik, ki je zbiral rekrute.

Krčma Zadnji grošek je bila zgrajena po vzoru zadnje tesane hiše, ki je stala na trgu v Rožnovu do leta 1970. Ime je dobila po krčmi, ki je bila nagrajena na etnografski razstavi Vlačke vasice v Pragi leta 1895.

Kašča služi kot prostor, kjer prirejajo razstave. Ob najinem obisku je gostila razstavo o vzgoji, pridelavi in uporabi žit. Obkrožali so jo plugi, brane, rala..., prebarvani z rdečo, modro, zeleno, rumeno barvo.

Zvonik iz Bečve vsak večer oznanja, da se bo muzej zaprl. Že prav pošteno utrujena in lačna sva zavila v krčmo Zadnji grošek, kjer so nama postregli z zelo dobro hrano, pripravljeno po starih receptih. Jedilniki so napisani v treh jezikih (angleščini, nemščini, češčini) in visijo ob vhodu v krčmo. Starejši gospod je goste zabaval z igranjem na cimbalu. Družbo mu je delal psiček, ki je ležal ob klobuku in skrbno pazil na prislužene krone. Pred vhodom v krčmo so bile postavljene stojnice, kjer so prodajali med, medico, zeliščne napitke, domače pecivo...

Ogled muzeja priporočava vsem, ki želijo na zanimiv in lahkoten način spoznati življenje kmetov in meščanov iz začetka tega stoletja. Sama vsebina muzeja se prilagaja letnim časom in praznovanjem ter združuje več načinov predstavitve tematike.

Mateja Habinc

O SIMPOZIJU ETNOLOŠKI IN ANTROPOLOŠKI VIDIKI PREUČEVANJA SMRTI

Če naj bi bila v sodobnosti namesto spolnosti tabuizirano področje in izkušnja smrti - tema, o kateri se naj ne bi govorilo, in izkušnja, ki naj bi bila potisnjena v zasebnost vsakega posameznika, potem bi lahko rekli, da sodijo predavanja in diskusije v okviru mednarodnega simpozija **Etnološki in antropološki vidiki preučevanja smrti**, ki je med 5. in 8. novembrom potekal v prostorih Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani, med tiste dogodke, ki naj bi ta tabu "rušili", načenjali in preizpraševali.

Organizatorji srečanja, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Slovenski etnografski muzej in Inštitut za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU, so tridnevno predstavljanje referatov razdelili v štiri tematske sklope: Verovanja in mitične predstave o smrti in posmrtnem življenju, Stari in novi rituali ter tradicionalne in sodobne šege ob smrti, Multidisciplinarni vidiki preučevanja smrti in Antropologija smrti. Vsak izmed tridesetih udeležencev iz Madžarske, Hrvaške, Jugoslavije, Rusije, Bolgarije, Nemčije, Makedonije in Slovenije naj bi v približno petnajstih minutah predstavil svoj prispevek, ki bo objavljen tudi v zborniku. Uro in pol trajajoči tematski sklopi pa so bili zaradi neudeležbe nekaterih predvidenih referentov ravno prav ali še premalo dolgi za večino predvidenih prispevkov, krajši čas pa je bil namenjen tudi vprašanjem in morebitni diskusiji. Predstavljenih je bilo veliko zanimivih tem in vidikov preučevanja smrti, tako v (predvsem Srednji in Vzhodni) Evropi kot neevropskih kulturah, pri čemer sta bila čas in prostor simpozija na voljo tako

mlajšim kot tudi bolj izkušenim referentom. V Ljubljani je bila organizirana tudi okrogla miza o zadnjem slovesu. Rdeča nit okrogle mize je bila seznanitev s t.i. tremi fazami slovesa, in sicer umiranjem, smrtjo kot dogodkom (pogrebom) ter spominjanjem pokojnika. Njena konkretnost pa se je zaradi neudeležbe (sicer povabljenega) predstavnika javnega (!) podjetja Žale, ki bi lahko odgovoril na marsikatero neodgovorjeno vprašanje, nekoliko porazgubila.

Že omenjeni zbornik s simpozija naj bi izšel v kratkem. V priložnostno prenovljenih pritličnih prostorih razstavne palače Slovenskega etnografskega muzeja je bila ob tem srečanju v sodelovanju s Pokrajinskim muzejem iz Sieradza in z Zahodnokašubskim muzejem iz Bytwa postavljena na ogled tudi razstava Angeli in demoni v delih poljskih ljudskih umetnikov, Muče in Chelmowskega.

Če uvodoma zapisano predvidevanje o "spodmikanju tal" tabujem pretehtam v zvezi s poprvonovemberskim dogajanjem v pretežno nabiti in zato deloma kisika primanjajoči sobi Slovenskega etnografskega muzeja, se lahko vprašam: »So se podirale pregrade v pogovoru in razumevanju (sodobne) smrti? Ali lahko govorimo, da se je področje smrti izrazilo kot specifično po svoji neobravnavanosti, svoji ne-javnosti?« Že Tony Walter¹, ko se sprašuje, kako je možno, da ob številnih objavah v občilih in literaturi sploh lahko govorimo o smrti kot tabuju v smislu (običajne, a ne zakonske) prepovedi, meni, da za to obstajata dve možni razlagi. Smrt lahko razumemo kot le na določene skupine znotraj sodobne družbe omejeni tabu npr. zdravnikov in novinarjev, ki danes ali skrbijo za nesmrtnost ali pa v stilu "dobra novica je slaba novica" poročajo o nesrečah in smrti. Šlo naj bi za tabu poklicev, ki jima družba zaupa ritualizacijo in interpretacijo smrti. Po drugi strani pa Walter opozarja, da zanikanje smrti ni zgolj sodoben pojav, ampak človeško splošen; za sodobnost naj bi bilo le značilno, da je individualiziran. Danes naj ne bi tako velike vloge kot nekoč oziroma v tradicionalnih družbah igrala skupinska identiteta (kjer naj bi bila smrt grožnja predvsem tej), ampak naj bi bila pomembnejša individualna identiteta, zaradi česar naj bi smrt pomenila predvsem grožnjo vsakemu posamezniku.

V skladu z navedenim se je tudi na omenjenem simpoziju izkazalo, da so področja, kjer etnologija in antropologija uveljavljata svoj interes po raziskovanju v zvezi s smrtjo, številna, da iščeta sodelovanje s številnimi bolj ali manj sorodnimi vedami (lingvistika, zgodovina, sociologija, arheologija, medicina ...), ki sta jim bili tudi ob navedeni priložnosti pripravljeni prisluhniti, pa naj si bo to v slovenskem, hrvaškem, makedonskem ali angleškem jeziku. Še najbolj se je srečanje vprašanja tabuiziranosti sodobne smrti dotaknilo s poročili in mnenji o sodobnem umiranj in pokopu, sicer pa ga je puščalo bolj ob strani. Walter med drugim namreč tudi meni, da glasnejše govorjenje in bolj množično pisanje o smrti kot sodobnem tabuju "prebujajo sovražnika" (smrti), ki je obenem, v sklenjenem krogu, tudi razlog, da se o njem vedno bolj govori in objavlja. Šlo naj bi za značilnost družbenih gibanj, ki za svoj obstoj potrebujejo nasprotje (kot npr. feminizem). Pri referentih, prisotnih na omenjenem srečanju, pa se je izkazalo, da ne gre za raziskovanje zaradi raziskovanja samega, predvsem za načrtni in namenski govor o sicer redkeje javno predstavljeni temi, ampak za predstavitev rezultatov raziskav, ki so sicer povezane s smrtjo, vendar jo obravnavajo v povezavi s celoto človekovega in družbenega življenja.

¹ Glej: Tony Walter, *Modern Death: Taboo or not Taboo?* V: Donna Dickenson, Malcom Johnson (ur.), *Dying, Death and Bereavement*. London, Newbury Park, New Delhi 1993, str. 33-44.